

Sygn. akt IV CSK 321/17

POSTANOWIENIE

Dnia 25 kwietnia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Mirosława Wysocka (przewodniczący)

SSN Wojciech Katner (sprawozdawca)

SSN Grzegorz Misiurek

Protokolant Izabela Czapowska

w sprawie z wniosku "B." Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w W.
przy uczestnictwie T. Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w W.
o wpis,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej
w dniu 18 kwietnia 2018 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy
od postanowienia Sądu Okręgowego w W.
z dnia 12 grudnia 2016 r., sygn. akt I Ca (...),

uchyla zaskarżone postanowienie oraz postanowienie Sądu Rejonowego w A. z dnia 2 lipca 2014 r., sygn. akt Dz. Kw (...) i znosi postępowanie, poczynając od dnia wydania postanowienia Sądu Rejonowego w A. i przekazuje sprawę temu Sądowi do ponownego rozpoznania wraz z rozstrzygnięciem o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Wnioskodawca B. Sp. z o.o. w W. wystąpił o dokonanie na rzecz tej Spółki wpisu w księdze wieczystej prawa użytkowania wieczystego nieruchomości gruntowej, szczegółowo opisanej, położonej w C. oraz prawa własności

znajdujących się na niej budynków, w miejsce uczestnika postępowania T. Sp. z o.o. w W. Referendarz sądowy w Sądzie Rejonowym w A. uwzględnił wniosek i dnia 20 grudnia 2011 r. dokonał żądanego wpisu w prowadzonej przez ten Sąd księdze wieczystej (...). Skarga uczestnika na orzeczenie referendarza sądowego została oddalona postanowieniem Sądu Rejonowego w A. z dnia 2 lipca 2014 r., a apelacja uczestnika postępowania oddalona przez Sąd Okręgowy w W. postanowieniem z dnia 30 stycznia 2015 r. Na skutek skargi kasacyjnej uczestnika postępowania, Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 6 lipca 2016 r. uchylił zaskarżone orzeczenie Sądu Okręgowego i przekazał mu sprawę do ponownego rozpoznania wraz z rozstrzygnięciem o kosztach postępowania kasacyjnego.

W wyniku ponownego rozpoznania sprawy przez Sąd Okręgowy w W. została częściowo uwzględniona apelacja i postanowieniem tego Sądu z dnia 12 grudnia 2016 r. zostało zmienione postanowienie Sądu Rejonowego w A. z dnia 2 lipca 2014 r. w ten sposób, że uchylono dokonany przez referendarza sądowego w Sądzie Rejonowym w A. w dniu 20 grudnia 2011 r. wpis prawa własności budynków i użytkowania wieczystego i oddalono wniosek oraz orzeczono w kwestii kosztów postępowania w sprawie.

Rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego zostało oparte na następujących ustaleniach faktycznych. Właścicielem nieruchomości, której dotyczy sprawa jest Skarb Państwa, który ją oddał z dniem 21 sierpnia 2008 r. w użytkowanie wieczyste uczestnikowi - T. Spółce z o.o. w W. Wspólnikami Spółki T. byli m.in. „S.” Spółka z o.o. w W. (18 906 udziałów) i L. T. (56 udziałów), który posiadał również 12 000 udziałów w Spółce „S.”. Był on także prezesem jednoosobowego zarządu Spółki T. i członkiem zarządu Spółki „S.”, uprawnionym do samodzielnej reprezentacji. Wspólnikiem Spółki „S.” była też P. S.A. w W.

Dnia 15 lutego 2011 r. Nadzwyczajne Zgromadzenie Wspólników T. Spółki z o.o. uchwaliło umocowanie zarządu Spółki do zawierania umów zbycia (warunkowych i bezwarunkowych), zastawu, przewłaszczenia (w tym zwrotnego przeniesienia) prawa użytkowania wieczystego nieruchomości, objętych wskazanymi dwiema księgami wieczystymi i własności usytuowanych na nich budynków. Dnia 31 marca 2011 r. pomiędzy P. S.A. (reprezentowaną przez M. A. i J. S.) a L. T., Spółką „S.” (działającą przez L. T.) oraz T. Spółką z o.o.

(reprezentowaną również przez L. T.) doszło do zawarcia w formie aktu notarialnego umowy nazwanej „przedwstępna sprzedaż udziałów w spółce z o.o.” i „przewłaszczenie na zabezpieczenie”. Umową tą P. S.A, zobowiązała się sprzedać L. T. 6 000 udziałów w Spółce „S.” za kwotę 6 975 000 złotych (płatną ratami do 30 września 2011 r.) do majątku osobistego nabywcy. Za zapłatę ceny poręczyli: Spółka T. i Spółka „S.” oraz nastąpiło przewłaszczenie na zabezpieczenie wszystkich udziałów L. T. w Spółce „S.”, w Spółce T. i wszystkich udziałów Spółki „S.” w Spółce T. W każdym przypadku Spółka P., na którą przeszły wymienione udziały zobowiązała się do powrotnego ich przeniesienia po dokonaniu całkowitej zapłaty ceny we wskazanym terminie. W przypadku niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania przez L. T. lub poręczycieli, sprzedawca miał pozostać właścicielem udziałów, a roszczenie o powrotne przeniesienie tych udziałów nie powstawało. Nie ziściłby się także wtedy warunek rozwiązujący w postaci zapłacenia ceny przyrzeczonej przez L. T.

Dnia 21 września 2011 r. Spółka T., działająca przez prezesa zarządu L. T. ustanowiła swoim pełnomocnikiem S. T., syna L. Pełnomocnictwo obejmowało m.in. upoważnienie do zawierania umów sprzedaży, zastawu i przewłaszczenia (w tym zwrotnego przeniesienia) prawa użytkowania wieczystego i własności budynków obu wskazanych wcześniej nieruchomości. Z treści aktu notarialnego z dnia 10 października 2011 r. wynika, że dnia 1 października 2011 r. uchwałą Nadzwyczajnego Zgromadzenia Wspólników Spółki T. na prezesa zarządu powołano J. Ż. (samej uchwały nie załączono i nie ma jej w aktach ksiąg wieczystych obu nieruchomości). Tego samego dnia J. Ż. jako prezes zarządu Spółki T. odwołał wszelkie pełnomocnictwa udzielone S. T. do działania w imieniu tej Spółki.

Uchwałą z dnia 3 października 2011 r. Nadzwyczajne Zgromadzenie Wspólników Spółki T., na którym P. S.A. była reprezentowana przez P. J. i M. A., cofnęło wszelkie zgody i upoważnienia, jakie wydane były kiedykolwiek przed tą datą, na zbycie lub obciążenie jakichkolwiek nieruchomości lub praw użytkowania wieczystego przysługujących Spółce, w tym do nieruchomości objętych wskazanymi na wstępie księgami wieczystymi. Tego dnia został złożony do KRS wniosek o dokonanie stosownych zmian w rejestrze dotyczącym Spółki. Według

stanu na ten dzień i godzinę złożenia wniosku w KRS figurował jako prezes zarządu nadal L. T. i nie zmienili się wspólnicy tej Spółki. Wskazać należy, że wyrokiem zaocznym z dnia 15 marca 2017 r. w sprawie XX GC (...) Sądu Okręgowego w W., wspomniana uchwała Nadzwyczajnego Zgromadzenia Wspólników Spółki T. została uznana za nieistniejącą.

Zmiany w rejestrze m.in. przez wpisanie jako wspólnika P. S.A. w miejsce Spółki „S.” oraz wpisanie J. Ż. jako prezesa zarządu nastąpiły dnia 10 października 2011 r. Tego samego dnia umową notarialną T. Spółka z o.o., reprezentowana przez J. Ż. pożyczyła od S. S.A. w W. kwotę 3 000 000 złotych, a dla zabezpieczenia tej pożyczki Spółka T. przeniosła bezwarunkowo na pożyczkodawcę prawo użytkowania wieczystego obu wymienianych wcześniej nieruchomości wraz z własnością budynków, z zastrzeżeniem zwrotnego przeniesienia tych praw na rzecz biorącego pożyczkę w terminie 14 dni od chwili spłaty tej pożyczki.

Trzy dni później, tj. 13 października 2011 r. Spółka T., działająca przez pełnomocnika S. T., na podstawie pełnomocnictwa z dnia 21 września 2011 r. oraz odpisu z KRS według stanu na 3 października 2011 r. i z odwołaniem się do uchwały z dnia 15 lutego 2011 r., sprzedała stronie powodowej, czyli B. Spółce z o.o., reprezentowanej przez prezesa zarządu J. T., matkę S., umową notarialną, prawo użytkowania wieczystego gruntu i własności budynków obu wymienianych nieruchomości za kwotę 12 600 000 złotych.

Jako pierwszy, w dniu 14 października 2011 r. do Sądu Rejonowego w A. wpłynął wniosek o wpis do księgi wieczystej, zawarty w akcie notarialnym sporządzonym poprzedniego dnia, tj. dnia 13 października 2011 r. Wniosek zawarty w akcie notarialnym z dnia 10 października 2011 r. wpłynął do Sądu dnia 17 października 2011 r. Do chwili rozpoznawania niniejszej sprawy przez Sąd Okręgowy nie była podważona prawidłowość wpisu do KRS, dokonana dnia 10 października 2011 r.

Na podstawie takich jak opisane ustaleń faktycznych oraz biorąc pod uwagę pogląd prawny wyrażony przez Sąd Najwyższy w wydanym w tej sprawie postanowieniu z dnia 6 lipca 2016 r., a także po przeprowadzeniu ponownie analizy prawnej i uwzględnieniu stanowiska Sądu Najwyższego w szeregu powołanych

orzeczeń - Sąd Okręgowy, odwołując się zwłaszcza do art. 17 § 1 i 2, art. 228 pkt 4, art. 248 k.s.h. i art. 105 k.c., zmienił zaskarżone postanowienie Sądu pierwszej instancji i oddalił wniosek o wpis wnioskodawcy B. Sp. z o.o. w W.

W skardze kasacyjnej wnioskodawca zarzucił Sądowi Okręgowemu naruszenie zaskarżonym postanowieniem przepisów postępowania, tj. art. 70 § 1, art. 86, art. 386 § 2 k.p.c. przez prowadzenie postępowania w sytuacji, gdy w składzie organów uczestnika zachodziły braki uniemożliwiające jego działanie oraz nienależycie był umocowany jego pełnomocnik; ponadto art. 234, art. 365 i art. 626⁸ § 2 k.p.c. w sytuacji posiadania dokumentów świadczących o niezgodności wpisu do KRS z rzeczywistym stanem prawnym; także art. 250 w związku z art. 227 k.p.c. przez zaniechanie zwrócenia się o otrzymanie odpisu dokumentu istotnego dla rozstrzygnięcia ważności uchwały stanowiącej podstawę wpisu; samodzielnie art. 626⁸ § 2 k.p.c. przez zbyt wąskie określenie kognicji sądu w postępowaniu wieczystoksięgowym; art. 177 § 1 pkt 1 k.p.c. przez odmowę zawieszenia postępowania oraz art. 626⁹ k.p.c. przez oddalenie wniosku o wpis. Naruszenie prawa materialnego dotyczy art. 17 ust. 1 ustawy o KRS, art. 18 § 2, art. 252 § 4 w związku z § 1 tego artykułu, art. 228 pkt 4 k.s.h. w związku z art. 61 § 1 k.c. oraz art. 17 § 1 w związku z art. 228 pkt 4 k.s.h. przez niewłaściwe zastosowanie wszystkich powołanych przepisów; art. 228 pkt 4 w związku z art. 17 § 1 i 2 k.s.h. przez ich błędną wykładnię, a także art. 39 § 1, art. 58 § 1 i 2 oraz art. 83 § 1 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie. Skarżący wniósł o uznanie nieważności postępowania w sprawie we wskazanym zakresie i w związku z tym o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości, zniesienie postępowania w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, a w razie nieuwzględnienia zarzutu nieważności postępowania - o uchylenie zaskarżonego postanowienia w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, ewentualnie po uchyleniu zaskarżonego postanowienia w całości, oddalenie apelacji uczestnika z zasądzeniem - w każdym z wymienionych przypadków - kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Rozpoznając skargę kasacyjną najpierw należy rozstrzygnąć kwestię nieważności postępowania. Jest ona związana z podniesionym dopiero w skardze

zarzutem, dokumentowanym załączonym orzeczeniem sądowym odnośnie do podejmowania czynności za uczestnika T. sp. z o.o. przez J. Ż., który działał w charakterze członka zarządu (jednoosobowego) tej Spółki, nie mogąc nim być z mocy prawa, ze względu na skazanie za popełnienie przestępstwa gospodarczego i obejmowanie tym skazaniem okresu, w którym został powołany na członka zarządu T. sp. z o.o. Nieważność postępowania jest poddawana kontroli Sądu Najwyższego z urzędu (art. 398¹³ § 1 k.p.c.), dopuszczalne jest także podniesienie takiego zarzutu w skardze kasacyjnej ze wskazaniem, że przyczyna ta dotyczy innego uczestnika postępowania (zob. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2005 r., II CK 526/04 oraz z dnia 24 kwietnia 2013 r., IV CSK 605/12). W tym zakresie Sąd Najwyższy może przeprowadzić dowody w celu ustalenia niezbędnych faktów (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 27 października 1998 r., II CKN 430/97 i z dnia 10 maja 2000 r., III CKN 416/98, OSNC 2000, nr. 12, poz. 200).

Z prawomocnego wyroku Sądu Rejonowego w G. z dnia 27 września 2005 r. w sprawie II K (...) wynika, że J. Ż. został uznany winnym i skazany za popełnienie przestępstwa określonego w art. 299 § 1 i 5 w związku z art. 12 k.k. na karę trzech lat pozbawienia wolności oraz grzywnę z zawieszeniem wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności na okres siedmiu lat tytułem próby, a także orzeczono wobec niego środek karny w postaci zakazu prowadzenia działalności gospodarczej na okres siedmiu lat.

Zgodnie z art. 18 § 1 k.s.h. członkiem zarządu spółki handlowej nie może być osoba, która została prawomocnie skazana za przestępstwa określone m.in. w tytule XXXVI kodeksu karnego, czyli za przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu. Zakazem wskazanym w powołanym przepisie kodeksu spółek handlowych jest objęte przestępstwo określone w art. 299 kodeksu karnego. Zakaz ten ustaje w myśl art. 18 § 2 k.s.h. po upływie pięciu lat od uprawomocnienia się wyroku skazującego, nie może się jednak skończyć wcześniej niż z upływem trzech lat od zakończenia okresu odbywania kary. Zakończenie kary, według utrwalonej wykładni omawianych przepisów następuje w wypadku zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności z upływem okresu, na jaki oznaczony został czas próby. Zatem wymagane przez przepisy k.s.h. trzy lata od zakończenia okresu odbywania kary są liczone po zakończeniu okresu próby.

W sytuacji J. Ż., skazanego wyrokiem z dnia 27 września 2005 r., który uprawomocnił się dnia 14 października 2005 r. orzeczony okres próby zakończył się najwcześniej 14 października 2012 r., a więc zakaz pełnienia funkcji członka zarządu spółki obowiązywał co najmniej do 14 października 2015 r. Skoro J. Ż. został powołany na członka zarządu T. sp. z o.o. w październiku 2011 r., to zdarzenie to nastąpiło w okresie obowiązywania zakazu, a więc nie mogło być prawnie skuteczne.

Powołanie osoby prawomocnie skazanej za przestępstwo objęte zakazem określonym w art. 18 k.s.h. należy uznać za nieważne wobec naruszenia bezwzględnie obowiązującego przepisu prawa przez czynność prawną spółki, jaką jest dokonanie przez jej organ wyboru takiej osoby członkiem zarządu. Czynności dokonywane przez taką osobę są zatem również nieważne. Dotyczy to zarówno czynności materialnoprawnych, jak i procesowych. W sytuacji, w której Spółka pozbawiona była organu powołanego do jej reprezentowania (zarządu), a nie mógł być w takim stanie rzeczy umocowany jej pełnomocnik do występowania w postępowaniu sądowym, zachodziła nieważność postępowania przewidziana przez art. 379 pkt 2 k.p.c.

Z akt sprawy wynika, że T. sp. z o.o. była reprezentowana w rozpoznawanej sprawie, najpierw przez radcę prawnego E. W., która zaskarżyła wpis referendarza do księgi wieczystej, mając pełnomocnictwo prezesa zarządu J. Ż. z dnia 16 stycznia 2012 r. Ten sam pełnomocnik na podstawie tego samego pełnomocnictwa wniósł w imieniu T. sp. z o.o. apelację do Sądu Okręgowego w W. na postanowienie Sądu Rejonowego w A. oddalające skargę. Ze względu na wypowiedzenie pełnomocnictwa przez radcę prawnego E. W., następnej czynności dokonał już nowy pełnomocnik radca prawny B. Z., ustanowiony przez prezesa zarządu J. Ż. dnia 13 kwietnia 2015 r., a więc także w okresie objętym ustawowym zakazem pełnienia funkcji w Spółce.

Z porównania ustalonych dat, w których J. Ż. nie mógł z mocy prawa pełnić funkcji członka zarządu T. sp. z o.o., a jego powołanie do zarządu i na funkcję prezesa zarządu było prawnie bezskuteczne, tj. w okresie od dnia 14 października 2005 r. do dnia 14 października 2015 r. oraz dat, w których ustanawiał pełnomocników procesowych w rozpoznawanej sprawie (16 stycznia 2012 r. i 13 kwietnia 2015 r.) wynika, że pełnomocnictwa te były *ex lege* nieważne. W takim razie podjęte przez wskazanych pełnomocników czynności procesowe (wniesienie skargi na wpis

referendarza, apelacja od postanowienia Sądu Rejonowego oraz pierwsza skarga kasacyjna) były bezskuteczne. Wynika to również z tego, że w toku powtórnego postępowania przez Sądem Okręgowym nie został ustanowiony nowy pełnomocnik, nie zostały także skutecznie prawnie potwierdzone żadne czynności podjęte przez pełnomocników wadliwie umocowanych przez uczestnika T. sp. z o.o.

Rozpoznawaną obecnie skargę kasacyjną wniosł wnioskodawca, a do reprezentowania uczestnika T. sp. z o.o. zgłosiła się radca prawny M. J., składając pełnomocnictwo udzielone dnia 31 stycznia 2018 r. przez prezesa zarządu J. Ż., a więc już po okresie obowiązywania zakazu. Osoba ta jest wpisana do KRS nadal jako prezes zarządu tej Spółki - uczestnika postępowania i wpis ten obejmuje domniemanie wynikające z art. 17 ust. 1 ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym. Pozwala ono założyć, że względu na deklaratywny charakter wpisu członków zarządu w rejestrze przedsiębiorców KRS oraz brak obalenia wskazanego domniemania na chwilę orzekania w niniejszej sprawie, że J. Ż. powinien być zostać ponownie wybrany prezesem zarządu Spółki T., gdyż zakończenie okresu zakazu pełnienia funkcji w spółce handlowej nie powoduje wznowienia poprzedniego mandatu. Analogiczne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 3 kwietnia 2018 r., IV CSK 320/17.

Dokonane ustalenia prowadzą do wniosku o braku przeszkód do przeprowadzenia postępowania kasacyjnego, którego rezultatem jest konieczność uchylenia zaskarżonego postanowienia i orzeczenia Sądu pierwszej instancji i w tym zakresie zniesienie postępowania w sprawie. Uwzględniając skargę kasacyjną wnioskodawcy z powodu nieważności postępowania, ze zrozumiałych względów nie ma potrzeby odnoszenia się obecnie do innych zarzutów tej skargi. Do wyrażenia skutków prawnych wynikających ze stwierdzonej nieważności postępowania uchyleniu podlega zaskarżone postanowienie Sądu Okręgowego w W. w sprawie I Ca (...) oraz pierwsze wydane postanowienie Sądu Rejonowego w A. w sprawie Dz. Kw (...) wraz ze zniesieniem postępowania, poczynając od wydania tego pierwszego postanowienia, z przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w W.

Mając to na uwadze należało orzec jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁵ § 1 w związku z art. 386 § 2, art. 391 § 1, art. 13 § 2 i art. 398²¹ k.p.c., rozstrzygając o kosztach postępowania na podstawie art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c.

